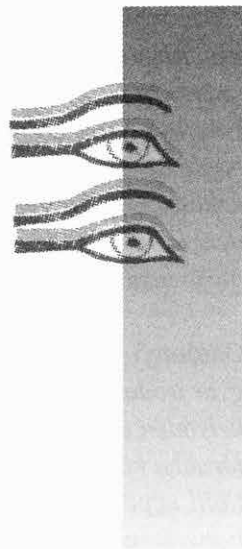

„...a baloldali korlátoltság illusztrálására”

Példa egy könyvselejtezésre 1949-ből

KERESZTES Csaba

Az 1951-es év áprilisának végén levelet, valamint egy terjedelmes mellékletet kapott *Nemes Dezső*, a kulturális életet irányító Népművelési Minisztérium politikai csoportfőnöke. A rövid levél megmagyarázta a csatolt hatvanhat oldalas könyvselejtezési lista mibenlétét és jelentőségét. A levél tartalma szerint 1949 nyarán a híres csepeli Weiss Manfréd gyár könyvtárában két irodalom szakos diákból és a gyár alkalmi propagandistájából álló bizottság könyvválogatást és selejtezést végzett. Tevékenységük eredményéről jegyzéket készítettek, melyben nem elégedtek meg a kiselejtezett könyvek felsorolásával, hanem szinte mindegyik mű selejtezésének az okát is megindokolták. Az erősen baloldali szemléletű selejtezést két évvel később még a korszak vezető ideológiai korifeusai is elítélték, sőt – szó szerint – alkalmasnak találták „a baloldali korlátoltság illusztrálására”. Elítélendő „történelmi példaként” az akkori Irodalmi Újságban le is akarták közölni az esetet. Erre végül nem került sor, mivel a minisztérium vezetői úgy döntöttek, ezzel több kára lenne „az ügynek”, mint haszna. A jegyzék azonban fennmaradt, benne – korszakos fogalmakat hasz-

nálva – a „szektarianizmus és a dogmatizmus” számtalan példájával.

A gyár könyvtára vegyesen tartalmazott könnyedebb olvasmányokat, illetve komoly műveket. A selejtezők betűrendben sorolták fel a kidozandónak ítélt műveket, és így vegyesen követi egymást lektúr és szépirodalmi mű. A közismertebb szerzőkről így igen változatos és egyben a korszakot jellemző leírások és ismertetések maradtak az utókorra.

A szerző után zárójelben az a műcím szerepel, amelyikre a tartalmi vélemény vonatkozik.

Selejtezésre ítélt művek a Weiss Manfréd Gyár Könyvtárában

Benedek Elek: „*[A] magyar birodalmi gondolat jellegzetes képviselője.*”

A. J. Cronin: „*Angol bestseller regények polgári ponyva az osztályellentéteket meghamisítja [sic!].*”

Eötvös Károly (Aki örökké bujdosott): „*Az oroszországi napóleoni háborúról szól. Reak-*

ciós, zavaros történelem szemlélet. Oroszellenes. Királypárti.”

Fényes László (A szerb harctér): „A harcokról naplószerűen ír. Egyetlen célja [az] izgalom felkeltése, szórakoztatás. Nemzetiségi elnyomó tendencia van benne. A 14-es [sic!] kapitalista háborút nemzeti háborúnak tünteti fel.”

Gárdonyi Géza: „Annak ellenére, hogy a magyar irodalom jelentős alakjai közé tartozik, ma helytelen és fölösleges a fenti könyveket könyvtárakba kiadni. Műveiben paraszttromantika és idilli népesség [sic!] található. Át meg át van itatva konzervatív vallásossággal. A parasztkérdést [sic!] mai stádiumában helytelen ezeket a könyveket olvasni.”

Heltai Jenő (Az utolsó bohém, Family hotel): „Bohémeiket ábrázol, akik a társadalom pere-mén élnek. Nem ad reális képet. Dekadens és zavaros.”

Aldous Huxley: „Látja a problémákat, de jellegzetes burzsoá, individualista álláspontjánál fogva, semmi perspektívát nem lát. Tagadja a fejlődést. A dolgokon úgy akar változtatni, hogy a polgárság vezető szerepe megmaradjon.”

Kassák Lajos (Napok, a mi napjaink): „Ez a könyv az 1920-as években íródott Kassák enyhén trockista időszakában. A könyv szellemére jellemző az alábbi részlet: 'Oroszországban győzött az eszme, de az eszme szolgálatában álló emberek még nem az eszme megtestesítői, csak a becsületes törvényhozói, vérszomjas buldogjai, vagy alattomos jezsuitái.'”

Rudyard Kipling (Elborult világ, Vitéz kapitányok): „Bár az angol irodalom történetében jelentős szerepe van, egyike a kiváló költőknek értéke majdnem teljesen elvész, mert műveit az angol imperializmus szellemében írta. A Britt [!] birodalom egyik jellegzetes ideológusa.”

John Knittel (Via Mala): „Ízig vérig polgári. Hőseinek egyetlen felemelkedési lehetősége, hogy kapitalisták lesznek. A polgári, kispolgári, konzervatív életformákért rajong, ezeket isteníti.”

Kós Károly: „Erősen nacionalista és sovinizta. Műveiben erősen hangsúlyozza az erdélyi magyar embert, magasabbrendűségét az ottani nemzetiségekkel szemben.”

Krúdy Gyula (A tegnapok ködlovagjai): „Ebben a könyvében a 'legnagyobb' Habsburg császárt Ferenc Józsefet hízelti körül. Káros, mert a monarchista szellemet erősíti.”

Balázs Béla (Kalandok és figurák): „Kispolgári történetek az első világháborút megelőző és [a] világháború alatti időből. Történetei függetlenek a koruktól, az olvasó hosszas töprengés után is csak sejtheti, hogy hol és mikor játszódik le. Kétségtelenül liberális beállítottságúak, de sok misztikus mellékizzel. Munkáskönyvtárba nem való.”

Eric Knight (Légy hű önmagadhoz, Lassie hazatért [sic!]): „Egy fiatal Angol katonatisztról szól a második világháború idejéből ezt és rajta keresztül [sic!] az Angol polgárságot magasztalja, sok tekintetben haladó, de tulajdonképpen semmijén [sic!] problémát nem old meg, s nem ad útmutatást jövőre vonatkozólag [sic!]. A regény végső kicsengése, hogy az egyén legfőbb célja, hogy önmagába forduljon. Így akarja elkerülni a társadalom bajait. Üzemi könyvtárakban helytelen ma kihozni amikor fontos az, hogy mindenki tisztán és élesen lássa az Angol társadalom valódi helyzetét (a kritika főleg a 'Légy hű önmagadhoz'-ra vonatkozik, de az általános szempontok valamennyi művére helytállóak.)”

Sinclair Lewis (Dr. Arrowsmith stb.): „Egy amerikai orvos karrierjéről szól, a felsőpolgárság problémáival foglalkozik. Helyenként vannak haladó eszméi. Ennek ellenére ha kifejezetten

nem is árt, semmi különösebb értéke nincs. Űze-
mi könyvtárakban felesleges. [...]”.

Mikszáth Kálmán (Almanach 1902, 1904, 1907,
1909, 1910): „Bár Mikszáth szerkesztette ben-
ne vannak Gárdonyi Géza, Herceg [sic!] Fe-
renc, Benedek Elek stb. cikkei. Ezért ki kell se-
lejtezni.”

Margaret Mitchell (Elfújta A Szél): „Az 1862-
64-es [sic!] rabszolgafelszabadító háború ké-
pezi a gerincét a történetnek. Hósnője bár néha
kacsingat 'Északiak' szabadabb eszméi irányá-
ba, mindég idejekorán meggondolja magát és
nemhadja [sic!], hogy a rabszolgafelszabadító
eszmék megfertőzzék. Tekintve az akkori idők
változatos eseményeit a könyv nagyon egyhan-
gú és lapos. Az író nő szerelmi és szexuális
részletek beállításával igyekszik színessé tenni
a könyvét. Ez bizonyos mértékig sikerült. Bizony-
ság erre a regény nagy közönség sikere. Ez annál
veszélyesebbé teszi, mert ideálként állítja a dol-
gozók elé a mindenben keresztültörtető s ha kell,
a cél érdekében (hogy gazdag asszony legyen)
az Önmagát is eladó asszonytípust.”

Molnár Ferenc: „A pesti nagy polgárság [sic!]
'koszorúzott' írója minden mondanivalóját tőlük
vagy róluk veszi, legfőbb célja a szórakoztatás,
a nélkül azonban, hogy ezzel az embereket ne-
velné vagy boldogítaná. Azért szórakoztat, hogy
elterelje a figyelmet a valótól. Űgyes író, nagyon
jó a humora és éppen ezért könnyen elhisszük
azokat a hazugságokat amiket mond. Az alsóbb
osztályokról is ír néha, de csak azokat az egye-
seket látja, akikkel [sic!] Pesten találkozik, akik a
polgárságot szolgálják. (Cseléd, hordár) ezek az
alakok az érdekesség tárgyai jelennek meg az író
mosolygós, lenéző kifigurázó stílusában. Űgy ír
a világról, mintha polgári társadalom állandó,
megváltoztathatatlan valami lenne.”

Passuth László (több cím): „Meghamisítja a
történelmet.”

Edgar Allan Poe: „A széthulló, dekadens ameri-
kai irodalom jellegzetes képviselője. Bár egyes
műveinek értéke elvitathatatlan, még is a mai
ember számára már érdektelenekek a magányos
lélek idegbajos gyötrődései. Művei tele van-
nak misztikával túlfűtött intellektualizáltsággal
[sic!]. Néhol egészen ponyvaszerűen detektívre-
gény. Színei sötétek, a befejezés általában pesszi-
mista. Kétségbe esett hang árad műveiből. Nem
közkönyvtárban való [sic!].”

Rabindranath Tagore (Hajótöröttek): „Hindu
írónak a regénye. Teljesen elárulja a Hindu
nemzeti törekvéseit, az angol elnyomó imperi-
alistákhoz szegődik. Regényében a konzervati-
vizmust dicsőíti.”

Jean-Paul Sartre (Férfikor): „Sartre az existen-
cialista filozófia megteremtője. Művéből is ez a
társadalom ellenes felfogás cseng ki. Szerinte
a legfontosabb az egyén, mindenkinek magába
kell fordulni. Így a társadalom teljesen felbom-
lik, atomizálódik és a végtelen egyéni önzésben
az erkölcs is meghal. Ez a filozófia csak gyöngíti
és harcképtelenné teszi az emberiséget, a végső
felbomláshoz vezet és megakadályozza a boldog
szocialista jövő elérését.”

Sárközi György (Mint oldott kéve): „Történel-
mi regény, de a történelmet csak arra használ-
ja, hogy annak keretei között elmondhassa a
fantasztikus, erotikus és perverz történeteket. A
főhangsúly az egyéni történetekre tevődik át és
tele van erotikus részekkel. [...]”

Henryk Sienkiewicz (Tűzzel-vassal): „Egy ko-
zák felkelésről szól, amit végül legyőznek a her-
ceg csapatai. Az író egész határozottan a herceg,
vagyis a reakció oldalára áll. A történet tele van
kalandos részekkel. [...]”

Upton Sinclair (több mű): „Upton Sinclairnek
ezekben a könyveiben megnyilvánul [a] nem
egészen tiszta szociáldemokrata világnézete.”

Politikailag egyre inkább elhajlik és helytelenül magyarázza a világháborúk történetét.”

Szerb Antal (Gondolatok a könyvtárban): *„Irodalmi tanulmányok bár sok érték van bennük, Szerb Antal a szellemtörténeti irodalom szemlélet egyik legjellegzetesebb képviselője [sic!]. Nem szakember számára csak káros, sok félreértésre adhat okot. Tudományos könyvtárba való.”*

Szép Ernő (Lila akác): *„Jelentéktelen fecsegések az élet jelenségeiről. Kritikusán pesti író abból a fajtából, amelyik csak a nagyvárosi polgár könnyed léhűtő szórakozni vágyó életével foglalkozik. A polgári irodalomtörténetben megvan a maga szerepe, de a mai ember számára semmi [sic!] nevelő hatással nincs sőt inkább árt, mert a társadalomról, amely komoly forrongó problémákkal volt kielégítve, idillikus képet ad.”*

Tamási Áron (több mű): *„Komoly irodalomtörténeti szerepe és értéke ellenére közkönyvtárakban káros. Erősen nacionalista, az erdélyi sovinizmus hirdetője. Népieskedése is sokszor a reakciós, romantikus állnépiességhez [sic!] tartozik.”*

Tömörkény István (több mű): *„A 20-as, 30-as évek népies irányának egyik vezető alakja. A reakciós romantikus népiesekhez tartozik. Ősi magyarnak érzi magát, ami abban nyilvánul meg, hogy 100%-osan megalkuszik a Horthy-rendszerrel. Szerinte tökéletes boldog és idillikus [sic!] a paraszti élet. Parasztsjai valami ős magyaros dacc [sic!] képviselői, akik közt nyoma sincs társadalmi vagy belső osztályrétegződési problémáknak. A parasztságnak is főleg a reakciós elemek ábrázolja. A munkásokat lenézi. Ideálja mindaz ami régi, szembeszegül a változásoknak. [...] Irodalomtörténetileg megvan a maga helye és szerepe, de éppen azért mert jó ábrázoló képességgel és könnyen folyó stílussal ír hamar megtéveszti helytelen mondanivalójával a hozzá nem értő közönséget.”*

Tormay Cécile (Emberek a kövek között): *„Egy karsztvidéki falu erkölcsi züllésbe sülyedt [sic!] parasztszanyáról és anya bűnei miatt egész életén át megvetett leány története. A csendő világ elnyomott falujának némán beletörődése [sic!], az uraknak való kiszolgáltatottsága mutatkozik a könyvben, mint természetes valami. A regény középpontjában [sic!] az erotika áll. A falu igazi arcáról, a parasztság nehéz helyzetéről teljesen eltereli a figyelmet.”*

Wass Albert (Farkasverem): *„Az erdélyi magyar kisebbség írója. A román elnyomás alatt pusztuló magyar nemességet siratja. A nemeseken kívül más magyar embert nem is ismer, hiszen más meg sem érdemli az ember elnevezést.”*

Veres Péter (több mű): *„Veres Péter könyvei tele vannak narodnyikizmus téves eszméivel. A parasztságot mint egy egységes társadalmi osztályt tekinti. Helyenként nacionalista és a fajelmélet bizonyos vonatkozásaiban a magyar paraszt fajtára nézve elfogadja.” (Magyar Országos Levéltár XIX-I-3-a, Népművelési Minisztérium Általános iratok, ktatószám nélküli irat 1951-ből, 211. doboz.)*

A megjegyzések önmaguk által fejezik ki, illetve foglalják össze egy korszak gondolkodásmódját.

